

INTEGRACIJA/INKLUZIJA V SLOVENIJI

- vključevanje otrok s PP v redne oblike VIZ

Dejavniki, ki omogočajo uresničevanje:

- **premik v obravnavi otrok s PP** (medicinski model → socialni model, iz nezmožnosti v potenciele)
- **zakonodaja** (potrebno vnesti več elementov, da bodo imeli vsi učenci enake možnosti, če jim je v pomoč)
- **financiranje** (večina denarja → namenjena v segregirane šole, ne redne)
- **razvoj različnih oblik inkluzivnega izobraževanja** glede na vrste in stopnje PP pri učencih, dijakih
- **preoblikovanje specializiranih institucij, šol s PP v centre pomoči** (za pomoč rednim šolam, kako vključevati, svetovanje, material, oprema, treningi)
- **pravica staršev otrok s PP do izbire šole** (problem pri nas: otroke dajo v zavode, ne v redne šole, ker nimajo visokih pričakovanj, institucije so bolj odprte, razen če je zelo dobra OŠ in ima dober glas)

UČITELJ IN INKLUZIJA

- učiteljem se pripisuje odločilna vloga
- pripravljenost na poučevanje (prilagajanje), stališča, sprejemanje učencev s PP so pogoji za uspešno izvajanje v rednih razredih
- učitelj je model za vse učence
- signale, ki jih namenja učencem s PP se v vseh učencih nezavedno ponotranjijo
- z otroki s PP naj se ravna kot z vsemi drugimi, istočasno pa naj upošteva njegove PP
- ne sme biti na račun zdravih učencev (potem nima smisla)

POMEMBNO JE, DA UČITELJ:

- sprejme individualne razlike (PP, priseljenci...)
- spodbuja neodvisnost in samostojnost (ne zelo pomagat učencem s PP- neodvisni)
- spodbuja postavljanje ciljev, izzivov (pogosto ne vidijo cilja- treba pokazati)
- ima realna pričakovanja do učencev (ne previsoka in ne prenizka)
- spodbuja učence v procesu učenja (vse, ne le redke, z povratnimi informacijami)
- pozitivno vrednotiti, nagrajevanje, konstruktivno kritizira učence
- lastnosti učitelja v inkluziji: čustveno topel, skrben, podporen, kooperativen, fleksibilen, prilagodljiv

POGOJI ZA KVALITETNO DELOVANJE UČITELJEV

- selekcija kadra s posebnim poudarkom na osebnostnih lastnostih (čustvena in socialna inteligenca)
- kvalitetno izobraževanje in usposabljanje učiteljev
- permanentno strokovno usposabljanje (didaktično-metodični vidiki dela, sodelovanje s starši, delo v skupinah, kako povečati uspešnost)
- delo na sebi (v sebe nekaj vložiš, skrbiš za mentalno higieno, se poznaš, uravnotežen)
- več materialnih vlaganj (oprema, plače-višje za tiste, ki so v inkluziji)

UČITELJ/VZGOJITELJ IN INKLUZIJA

Raziskave kažejo, da je vključevanje otrok s PP uspešno, kadar imajo učitelji/vzgojitelji:

- prepričanje, da se lahko otroci s PP izobražujejo vredni šoli, da so zmožni poučevati učence
- prepričanje, da so kompetentni/zmožni za vzgojo in izobraževanje otrok s PP (da si rad učitelj)
- prepričanje, da lahko ti otroci postanejo koristni člani družbe (da se nekaj naučijo, se zaposlijo...)
- ni dovolj le prostorska namestitev otrok s PP v razrede
- ni večje segregacije/diskriminacije od fizične vključitve teh otrok, brez podpore, občutka pripadnosti
- naš največji problem je, da učitelji/vzgojitelji nimajo dovolj znanja, ker ga niso pridobili v času študija
- ob dodiplomskem izobraževanju in strokovnem usposabljanju potrebujejo še pomoč pri izdelavi IP, pri reševanju problemov, več časa za komunikacijo, sodelovanje, timsko delo

Dejavniki, ki zagotavljajo uspešno inkluzijo na nivoju šole:

- organizacija diagnostičnih postopkov, ocenjevanje PP (kako napredujejo v šoli...)
- oblikovanje rehabilitacijskih programov, prilagoditev, IP

Upoštevati je potrebno:

- lokacija šole/vrtca (v bližini otrokovega doma)
- arhitektonske in komunikacijske ovire (fizične prilagoditve okolja, komunikacijo vsi razumejo...)
- kapaciteta šole/vrtca, splošna opremljenost (več individualne pomoči)
- splošna in specifična pomagala, didaktična sredstva (računalnik, knjige...)
- strokovni kader (ustrezno izobražen)

Subjektivni pogoji

- ob učiteljevih/vzgojiteljevih stališčih in odnosih so pomembna še stališča drugih učiteljev (predmetni, vzgojitelji, rehabilitacijski pedagog, strokovnjaki, starši, učenci)
- negativna stališča in odnosi blokirajo in onemogočajo vzpostavljanje človeških odnosov, onemogočajo vsakršno akcijo, dejavnosti, ki so v inkluziji
-

INKLUZIJA IN VRSTNIKI

- igrajo ključno vlogo pri otrocih s PP (identifikacija)
- lahko nudijo podporo, pomoč, jih spodbujajo, so model ustreznega obnašanja
- pogosto so njihova stališča zmedena, ambivalentna – enkrat jih sprejmejo + enkrat -, odvisno od razvojnega obdobja (vplivajo tudi učitelji)
- na stališča vrstnikov vplivajo:
  - starost otrok s PP, njihove fizične, motorične značilnosti, socialno stanje (kako komunicirajo)
  - spol, starost otrok s PP (deklice bolj sprejemajo in mlajši)
  - izkušnje, zlasti zgodnji socialni, edukacijski kontakti
  - formalni in neformalni konflikti (neformalni – koristni, izven razreda...)
  - pripadnost skupini, vedenje širše socialne skupnosti
  - vedenje »pomembnih drugih« (staršev, vzgojiteljev, odraslih, prijateljev, znancev)

KAKO SPREMENITI ODNOSE/STALIŠČA PRI VRSTNIKIH?

- spodbuditi socialne veščine pri otrocih s PP (da znajo vzpostaviti)
- pozitiven vzgled, model učitelja (učenje po modelu, kontakt, da jih ni sram)
- informiranje, poučevanje o otrocih s PP
- oblikovanje takih situacij, aktivnosti, da lahko vrstniki zaznavajo otroka s PP kot enako vredne člane skupine (predstavijo kar znajo)
- pripraviti kooperativno zasnovane VI aktivnosti
- skupno nagrajevanje vseh otrok
- tutorstvo vrstnikov (programi za sprejemanje in podporo, obroči prijateljstva)
- simulacija težav v razvoju, vživljanje v posebne potrebe
- branje literature, ogled filmov o osebah s PP

IZOBRAŽEVALNI PROGRAM ZA UČENCE S PP

- programe lahko izvajajo redne ali specializirane institucije, ki zagotavljajo prostorske, materialne, kadrovske pogoje
- možno je prehajati med programi

1.) PROCES S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO

- edini program, ki se izvaja samo v rednih institucijah, lahko se vključujejo vse skupine, razen učenci z motnjami v duševnem razvoju
- ne gre za prilagajanje predmetnika po vsebini in obsegu ostaja nespremenjen
- morajo doseči minimalne standarde, da lahko napredujejo, minimalni standard se ne sme zmanjšati
- otroku ponujena dodatna strokovna pomoč 1-3 ure na teden, rehabilitacijska ali učna pomoč ali oboje
- kdor ne zmore, gre v prilagojen program
- edine prilagoditve: čas, prostor, didaktično/metodične prilagoditve, prilagoditve preverjanja znanja

2.) PRILAGOJENI IZOBRAŽEVALNI PROGRAM

- rabijo več pomoči kot pri prvem programu in nimajo pogojev za prvi program

a.) ENAKOVREDNI

- so v enakovrednih programih, sem gredo slepi, gluhi, gibalno ovirani, lahko govorne motnje, ostali v nižji program
- dodatne specialno pedagoške dejavnosti, ki vključujejo računalništvo, komunikacijo, socialne spretnosti, orientacijo in mobilnost
- imajo podaljšano šolanje (tudi za leto ali 29)
- v Slo v specializiranih institucijah
- vključuje samo dijake/študente/učence s senzoričnimi motnjami, gibalno ovirane in z govorno-jezikovnimi motnjami
- specializirane institucije
- prilagajanje predmetnika
- prilagajanje specialno pedagoške dejavnosti (računalništvo, komunikacija s socialnimi spretnostmi, mobilnost, orientacija)
- podaljšano šolanje (za 1-2 leti → časovne prilagoditve)

b.) NIŽJI

- otroci/dijaki z lažjimi motnjami v duševnem razvoju ali s kombiniranimi motnjami – niso zmožni slediti enakovrednim standardom
- prilagojen predmetnik in v celoti prilagojen učni program, tako kot v času kot v vsebini
- pomoč je še večja, gre za adaptacijo, prilagajanje učnega načrta, delajo bolj po meri učenca kot učitelji v redni šoli
- malo število učencev, v nižji stopnji OŠ le do 8
- boljša oprema za reševanje otrokovih problemov
- več pripomočkov za delo z učenci, zato se lahko boljše posvetijo otroku

3.) POSEBNI PROGRAM VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

- tisti, ki niso v prvi ali drugi skupini
- ne gre za izobraževanje ampak za usposabljanje ne v okviru predmetov
- usmerjeno v področja in v posamezne skupine/ 3 stopnje
- področja:
  - skrb za samega sebe
  - osnove komunikacije
  - splošen pojem orientacije
  - pridobivanje in osvajanje delovnih in drugih navad
- tisti, ki imajo zmerne, težje, najtežje motnje v duševnem razvoju, tisti, ki so kasneje v življenju utrpeli možgansko poškodbo, lahko še dodatne druge motnje, travmatizirani, kasneje doživeli travmo
- zaključijo pri 21- 23. letu, nato gredo v varstveno-delovne centre (VDC) ali v zavode (Črna), stanovanjske skupine, živijo lahko v parih kot partnerji, če so bolj samostojni (Dornava, Hrastovec), lahko pa živijo v lastnih družinah, ponavljajoča dela, delajo in se vračajo domov
- lahko pridobijo nižjo poklicno izobraževanje, tudi tisti, ki so v NPI lahko naredijo izpite in se priključijo v program 3+2 (srednja poklicna in strokovna šola)

4.) VZGOJNI PROGRAM

- imajo vedenjske in čustvene motnje, lahko se izvaja kot program v okviru dodatne strokovne pomoči na redni šoli (za tiste z lažjimi težavami)
- vzgojne programe za tiste z resnejšimi motnjami vedenja, čustvovanja, izvajajo zavodi za vzgojo in izobraževanje (Veržej Logatec, Višnja Gora...)
- izvaja ga specialni pedagog
- a) program dodatne strokovne pomoči (ki imajo lažje vedenjske in čustvene motnje, bolj odprt)
- b) VP, ki je namenjen tistim z resnejšimi motnjami, ki ogrožajo okolje, izvajajo VIZ, zavodi za vzgojo in izobraževanje. Je bolj zaprt, več podpore, pomoči
  - zavodi, mladinski domovi, stanovanjske skupine
  - zavodi: VERŽEJ, SMLEDNIK, LOGATEC, VIŠNJA GORA, PLANICA-tu so tudi tisti ki imajo dodatne motnje v duševnem razvoju, SLIVNICA- imajo stanovanjske skupine, za tiste, ki so dosegli že višjo stopnjo socializacije, tisti, ki pa še ne pa delujejo v bolj zaprtih skupinah in nimajo toliko svobode
  - mladinski dom – program ki je bolj odprt, čez teden tam, čez vikende doma, sorodnikih, rejniških družinah, eni ostajajo v domovih
  - v zavodih je veliko odvisnikov od alkohola in drog

USMERJANJE OTROK/MLADOSTNIKOV S PP

- komisije za usmerjanje (zdravnik, psiholog, specialno rehabilitacijski pedagog, socialni delavec) – lahko tudi učitelj/vzgojitelj po potrebi
- usmeritev poteka glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja
- razvojno-procesno diagnosticiranje (dolžni izvajati ocenjevanje potreb, motenj, spremljajo ob vstopu, v času izvajanja, do konca, testi znanja, inteligentnosti, razgovor s starši, s strokovnimi delavci, otrokove prednosti, ne smejo spregledati otrokovih spretnosti)
- pri vključitvi v program naj se upoštevajo vse prednosti in koristi za otroka s PP (ali je program ustrezen in ali bo pomagal)
- v postopku usmerjanja se izda odločba o usmeritvi (vodijo zavodi za šolstvo, ko pride do soglasja staršev- lahko se pritožijo na državno komisijo)

PROGRAM S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO

- izdelava IP – v roku 30 dni od prejema odločbe, spremlja ves čas vključitve v program
- oblike dela pri posameznih predmetih ali predmetnih področjih pri vzgojno izobraževalnih področjih
- način izvajanja dodatne strokovne pomoči – čas, prostor
- izvajanje fizične pomoči (spremljevalce/pedagog v razredu)
- prehajanje med programi (redko)
- potrebne prilagoditve pri organizaciji, preverjanju in ocenjevanju znanja, napredovanju in časovni razporeditvi pouka (tudi prostorska prilagoditev)

DODATNA STROKOVNA POMOČ

- **REHABILITACIJSKA POMOČ:** aktivnosti, ki kompenzirajo, korigirajo primanjkljaje, krepijo okrnjene sposobnosti in spodbujajo uporabo specialnih pripomočkov
- **UČNA POMOČ:** trajna ali občasna pomoč, uporaba podpornih tehnik in strategij za obvladovanje učenja
- krepitev samopodobe, socialna vključenost
- popoldanske inštrukcije priskrbijo starši poleg učne pomoči

POTREBNE PRILAGODITVE PRI ORGANIAZCIJI

- zmanjšanje števila učencev v razredu, če je v skupini en ali več (do 3) učencev s PP
- zmanjšanje števila učencev je pomembno za prilagajanje dela učencev s PP v razredu, zlasti za učence s senzoričnimi motnjami
- prilagajanje obremenitev v razredu, pravilno odmerjanje odmorov in počitkov
- v določenih primerih je potrebno drugače organizirati učenje

PRILAGODITVE PRI PREVERJANJU/OCENJEVANJU ZNANJA

- ob upoštevanju standardov znanja je potrebno upoštevati načine dela in cilje določene v IP (vsak svoj)
- zagotoviti je potrebno tiste prilagoditve in pripomočke, ki omogočajo izkazovanje znanja
- podaljšanje časa za 50%, nekaterim skupinam do 100%, preverjanje v delih oziroma s prekinitvijo (potrebuje status in odločbo)
- zagotavljanje prevajalca za znakovni jezik oziroma omogočajo branje z ustnic gluhim in naglušnim pri ustnem preverjanju (ne preverja se pisanje nareka, esejev, pri tujem jeziku ne izražanja)
- slepim in slabovidnim se omogoča uporaba povečanega tiska, brayeve pisave, kontrastov (geometrijo se izvzame iz ocenjevanja)
- slepim, gibalno oviranim učencih s PPPU se lahko dodeli pomočnika, ki bo bral in/ali pisal (določi komisija)
- dijakom s PPU se omogoča ustno, grafično, praktično izkazovanje znanja, vprašanja so jasna. Brez časovnega pritiska
- uporaba opor in pomagal (računalo, računalnik, prilagojena gradiva)

ČASOVNA RAZPOREDITEV POUKA

- gibalno ovirani in dolgotrajno bolni potrebujejo večje časovne prilagoditve zaradi odsotnosti, terapij, telesnih šibkosti
- šolanja ne zmorejo opraviti v enem letu, drugačna razporeditev učenja, snovi
- delno in postopno oblikovanje pouka, učenje na domu (pri daljši odsotnosti)
- učenci s PP potrebujejo več časa za sprejemanje, razumevanje, predelavo informacij

PROSTORSKE PRILAGODITVE

- zlasti učencem z motnjo vida, sluha in gibalno oviranim
- morajo biti individualne, primerna osvetlitev, senčenje, dobro ozvočeni/označeni prostori
- primerna akustičnost razreda, zvoki ne smejo izstopati iz ozadja, osvetlitev obraza učitelja
- dostop brez arhitektonskih ovir (stalni prostori, manj selitev, več prostora)
- učenec s PP naj sedi čim bližje učitelju, na prostoru, ki mu omogoča osredotočenost na pouk (blizu table, spredaj, blizu izvora informacij, blizu sošolcev, ki mu pomagajo)

OBIKE, METODE DE LA V RAZREDU

- izbira učnega konteksta:
  - individualne naloge
  - naloge v majhnih skupinah (3)
  - delo s celotnim razredom
  - projekti
  - multisenzorično (čutno) poučevanje
  - kooperativno (sodelovalno) poučevanje
  - spodbujanje, motiviranje učencev s PP
  - uporaba neverbalne komunikacije (dotik, nasmeh, kretnje)
- vse prilagoditve morajo biti ustrezne starosti učenca, ki jih dobi z učno in socialno vključenostjo (zaradi prilagoditev učenec ne sme biti izključen, tudi za druge učence morajo biti razumljive, tudi za starše)
- prilagoditve morajo biti ves čas preverjene (če so dobre, jih opustiti ali zamenjati?)
- prilagoditev ne vlečemo v neskončnost → jih odpravimo

IP

- dokument, ki otroka ves čas šolskega/predšolskega obdobja spremlja
- zakonska pravica do otroka, da ga ima, pri tem pa vsi strokovnjaki, učitelji sodelujejo pri izdelavi tega programa
- timsko delo vseh strokovnjakov (zunanji in notranji)
- izdelava je zahtevna naloga, ki terja napor učiteljev in ostalih delavcev
- veliko je administracije – papirnato delo → vsako stvar je treba posebno beležiti
- tudi starši imajo pravico do vključitve pri izdelavi IP
- usposobljeni za izdelavo so specialni rehabilitacijski pedagogi – koordinator strokovne skupine oziroma vodja (interdisciplinarno znanje z različnih področij)
- učitelj, ki uči otroka, drugi učitelji, svetovalni delavec (pedagog, psiholog), tudi otrok in starši

4 FAZE/STOPNJE IZDELAVE PROGRAMA (poteka po stopnjah)

- za kakovostni IP nobena stopnja ne sme biti izpuščena

1.) DIAGNOSTIKA/OCENJEVANJE

- brez te stopnje ne morejo biti izpuščene druge stopnje
- otroka se mora diagnosticirati/oceniti
- ugotavlja se otrokove težave, učni problemi, močna področja, kognitivne sposobnosti, motivacija, socialno, čustveno področje, zrelost (vsak strokovnjak posebej oceni otroka)
- kako se otrok vede/odziva zunaj razreda, v prostem času, na izletih → otroka je treba spoznat (šibka/močna področja)
- izvidi/ zdravniška mnenja (če jih starši priložijo)
- zelo pomembna faza, na njeni osnovi lahko nadaljujemo/načrtujemo za otroka ustrezno prilagojene cilje, pomoč

2.) NAČRTOVANJE PROGRAMA

- tim strokovnjakov z učiteljem načrtujejo vse prilagoditve , ki jih učenec potrebuje (metodično didaktične, glede ocenjevanja, napredovanja, časovne, prostorske prilagoditve)
  - AKADEMSKI/ UČNI CILJI
  - REHABILITACIJSKI/RAZVOJNI CILJI
- ponekod potrebna oba cilja ponekod le en
  - SPLOŠNI/LETNI CILJI IZ UČNEGA PROGRAMA (treba vpisati v IP, se le prenesejo)
  - SPECIFIČNI UČNI CILJI (podrobno načrtovanje, najpomembnejši učni cilji, da pomaga obvladati učne težave, cilj se prilagodi do določene mere – napisano kako ga doseči), so pomembnejši
  - MINIMALNI UČNI CILJI (minimalni standard znanja, zapisani v učnem programu, pri nekaterih predmetih – za otrokovo napredovanje) → najbolj pomembno za učitelje, načrtuje jih ne, so že zapisani, so realni in jasni
- tudi podpora/pomoč šole, zunanjih institucij (razrednik, predmetni učitelj, specialno rehabilitacijski pedagog-najbolj pomaga)

3.) IZVAJANJE PROGRAMA

- predhodno moramo določiti organizacijo izvajanja (v razredu ali izven)
- jasno določiti vloge in odgovornosti posameznih izvajalcev
- določiti čas – urnik izvajanja, potek/postopke izvajanja
- vse jasno dokumentirati v IP
- izvajalci: razrednik, pedagog, starši, učenci

4.) EVALVACIJA/VREDNOTENJE PROGRAMA

Zajema:

- vrednotenje/analizo otrokovega razvoja, funkcionalnega, učnega napredka (vrednosti učiteljev z ocenjevalno lestvico)
- vrednotenje celotnega IP, njegovih prilagoditev, pomoč v šoli ali izven, učinkovitost programa (ali so bili cilji doseženi)

Faze ne smemo spustiti, če jo, potem ne vidimo napredka

Rehabilitacijski razvojni cilji – oceni specialno rehabilitacijski pedagog

Napredek z vseh področij se da oceniti s pomočjo KVALITATIVNIH TEHNIK (otroka posnemajo, gledajo posnetke prej in potem)

- najprej evalvacija specifičnih ciljev, ob tem se vrši tudi razvojno rehabilitacijske cilje

Kdaj ga ocenijo?

- ob koncu leta
- formativno (sprotno) ocenjevanje
- sumativno (končno ob koncu leta) ocenjevanje
- ali napreduje ali ne, je dosegel standarde, predlog za izdelavo IP za naslednje leto
- vsake 3 mesece je obvezno (učni in rehabilitacijski napredek)
- staršev se ne vpraša – sami preberejo (ali se strinjajo ali ne)

SREČANJE TIMA ZA OBLIKOVANJE IP

- KOORDINATOR skliče srečanja za oblikovanje IP (po navadi specialni pedagog)
- Posamezni strokovnjaki se lahko predhodno neformalno sestanejo in se pogovorijo o kratkoročnih in dolgoročnih ciljih za otroka
- Koristno je, da koordinator posreduje orientacijska vprašanja za točke za srečanje vsem članom, da se lahko ustrezno pripravijo (tudi starši)

UČITELJ – priprava za srečanje

- katera so učenčeva močna področja?
- Katere standarde znanja naj bi učenec dosegel v obdobju za katerega načrtujemo IP?
- Katere učne strategije so za učenca najbolj primerne?
- Kakšno pomoč potrebuje? Koliko pomoči potrebuje?
- Katere ovire se pojavljajo pri učenju (so ovire v otroku ali v okolju)?
- Kakšno pomoč potrebujem sama, da bom lahko nudila ustrežnejšo podporo otroku?
- Kakšne informacije potrebujem od otrokove družine, od drugih članov tima?
- Ali se pri otroku pojavljajo kakšne nezaželene oblike vedenja, ki bi jih morali obravnavati?